

TED ANKARA KOLEJİ VAKFI ÖZEL LİSESİ**A1 TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI DERSİ
UZUN TEZİ****“BİR AYDININ BUNALIMI”**

Rehber Öğretmen : Uğur Karabalak
Öğrencinin Adı : Aslıhan Ayb¼ke
Öğrencinin Soyadı : G¼ndel
Diploma Numarası : D1129-077
Sözc¼k Sayısı : 3997

Araştırma Konusu : Adalet Ağaoğlu'nun Ölmeye Yatmak adlı yapıtında aydın bunalımı.

 Z (ABSTRACT)

IB A1 dersi kapsamında uzun tez olarak hazırlanan bu çalışmada, Adalet AĞAOĞLU'nun  lmeye Yatmak adlı yapıtındaki 'aydın bunalımı' ele alınmıştır. Çocukluğu Cumhuriyetin ilk yıllarına denk gelen bir aydının kendine ağır gelen görevleriyle, kimlik sorunsalıyla ve toplum kurallarından dışarı ıkmayışıyla filizlenen bunalımın, 68'li yıllarda 'aldatılmışlık' ve 'boşuna yaşamışlık' hisleriyle birleşmesiyle patlak veren bunalım irdelenmiştir.

Tezin hazırlanma sırasında öncelik, 'aydın'ın çocuklukta bilinçaltına işleyen unsurları ele almak amacıyla 'Yeni Rejim ve Kimlik' bölümüne verilmiştir. Burada cumhuriyet kuşağı aydınının bunalımının çocukluk dönemlerine dayanan temelleri işlenmiştir. 'Geç Kalmış Kadın' b l m ndeysel, aydının cinsel kimliğini reddediş nedenleri ve sonuçlarıyla birlikte geç kalmış fark edişi irdelenmiştir. Son bölüm olan 'Birikenler ve  lmeye Yatmak'ta ise aydın kadının ölmeye yatmasının sebepleri ve ölmeye yatma süreci işlenmiştir. Bu bölümlerde, özetle, dönem sorunsalı çerçevesinde kimlik bunalımının kökeninde ve bunalım sürecinde yaşanan i sorgulamalar ve başkaldırılar irdelenmiştir.

Sözcük Sayısı : 134

İÇİNDEKİLER

ÖZ (ABSTRACT)	<i>i</i>
İÇİNDEKİLER	<i>ii</i>
1) GİRİŞ	1
2) YENİ REJİMLE GELEN KİMLİK SORUNSALI	2
A- GELENEKSEL AİLE – CUMHURİYET REJİMİ ÇATIŞMASI	2
B- GENÇ TÜRKİYE’NİN EĞİTİM POLİTİKASI ve YERLEŞTİRİLMEMEYE ÇALIŞILANLAR	4
3) GEÇ FARK EDİLEN KADINLIK	5
A- AYSEL’İN ERKEKLERİ	6
4) BİRİKENLER VE “ÖLMEME YATMAK”	9
A- ‘HAYATI BİR GÖREV GİBİ YAŞAMAK’	9
B- İŞLEVSİZLİK	11
C- ‘ÖLMEK DE BİR İŞTİR İŞLER İÇİNDE’	11
5) SONUÇ : YENİDEN DOĞUŞ	13
KAYNAKÇA	14

1. Giriş : Ölmeye Yatmak'ta Aydın Bunalımı

“Peki biz dış dünyadan hesap sorarken kendimiz ne durumdayız? Bir takım Őeyleri ‘kurtarmaya’ ve ‘düzeltmeye’ sıvanırken Őimdi bu Őimdiki ‘bu biz’ olan biz ne durumdayız? Kendimizi ne kadar kurup  attık? Kurup  attık mı? (Verili olanın dışına çıkmayı denedik mi?)  lmeye Yatmak’ı bu ve benzer pek çok soruya ka amaksız yaklaşmak dürtüsüyle yazmaya başladım. Özellikle 68’de, gençlik hareketlerinin çok yükseldiği bir dönemde, bir durakta soğukkanlılıkla durup, eski gençle yeni gencin yüzyüze geldiği řu an’a bakmak benim için bir ihtiyaç oldu.” (Kabacalı, 48) Adalet Ağaoğlu  lmeye Yatmak’ı kaleme aliş nedenini bu sözlerle ifade ediyor. Tıpkı bu romanında olduğu gibi, Ağaoğlu diğer roman ve öykülerinde de i  sorgulamaya sık sık yer verir. S yleşilerinde vurguladığı fikirlerden yola çıkacak olursak, Ağaoğlu’nun modern yaşam içinde kendini bulamayan bireyin başka arayışlarda olması bu sorgulayışı gündeme getiren esas unsurdur. Bireyin dışarıdaki sorunlara  z m getirebilmesi için öncelikle kendi içindeki sorunları özümlemesi gerektiğine inanan Ağaoğlu, bu fikrinden yola çıkarak  lmeye Yatmak adlı romanındaki Aysel karakterini yaratmıştır. (Kabacalı, 51) Aysel’in genç Türkiye’nin cumhuriyetle tanıştığı yıllarda büyümesinin yanı sıra, 68’de yaşanan ortamı da yaşaması, içinde çoktan beri barındırdığı kimlik sorunsalını dışa vurmasına yol açar . Aysel karakteri, romanda i  dünyasını  z mleyememiş aydın kadının temsilidir.

Ağaoğlu, cumhuriyet kuşağı aydını olan Aysel’in bunalımını anlatırken, geçmişe dönüşlerden yararlanmıştır. 30’lu yılların sorumluluğu bol yaşam anlayışıyla 60’lı yılların  zg rl k  yaklaşımının  atışması romanda Aysel karakterinin bunalımına da yansımıştır. Bunların yanısıra, davranışlarına toplum beklentilerinin Őekil verdiği Aysel’de kendini bulamayan bireyin sorunsalı vardır. Bunun en büyük nedeniyse kuşkusuz, 30’lu yılların beyinlere işlettiği yüksek sorumluluk ve vazife bilincidir. Adalet Ağaoğlu,  lmeye Yatmak’ta bir cumhuriyet dönemi aydınının geçmişinden beri süregelen; fakat kabul etmek istemeyip yüzleşmeyi ertelediği başkaldırılarının bir otel odasında patlamasını ve geçmişe dönüşler yaparak bu yüzleşmeyi 1 saat 27 dakikada gerçekleştirmesini ve sonunda da yeniden doğmuş bir birey olarak odadan çıkmasını irdeler.

2. Yeni Rejimle Gelen Kimlik Sorunsalı

Ölmeye Yatmak'taki aydın bunalımını irdeleyebilmek için önce Aysel'i " lmeye yatan" bu bunalımın altında yatan sebepleri ve Aysel'in bilinçaltını anlamak gerekir. Bu nedenle Aysel'in davranışlarını ve bilinçaltını anlatabilmek için Aysel'in kendini çocukluktan beri nasıl gördüğünü, kendisine ne roller biçtiğini ve kendisini algılayış biçimini bilmeliyiz.

Ruhbilimci Erik Erikson, bireyin tüm bilinçaltının ve ruhsal özelliklerinin görüldüğü kimliğin kişilikle benzeştiği; fakat diğere yandan da kimliğin toplumsal bir yönünün olması nedeniyle kişilikten ayrıldığı görüşündedir. Kimliğin bu toplumsal yanı ise, kişinin içinde bulunduğuy toplumdun değer ve beklentileriyle biçimlenir. Bu nedenle Erikson'a göre kimlik çocukluk döneminde büyük ölçüde şekillenir. (Akkıyal, 16) Bu bağlamda, Aysel'in çocukluğunda büyük etkisi olan ve toplumsal değerlerin taşıyıcı olan ailesinin tutumunu ve "genç Türkiye"nin eğitim anlayışını incelemeliyiz.

A- Geleneksel Aile - Cumhuriyet Rejimi atışması

Aysel'in babası Salim Efendi "*Kurtuluş Savaşı'nda İsmet Paşa'yı Ankara'ya götüren jandarmalardan biri olmakla*" (17)  v nmekle birlikte, aslında cumhuriyet ve laiklik rejimini içine tam sindirememiş bir adamdır. Savaş esnasında yurdu düşmanlardan kurtarmak için mücadele vermesine karşın, yeni rejimin kadınlara yüklediği modern görev ve sorumlulukları kabullenememiştir. Bu nedenle çocukluk ve gençlik dönemi boyunca Aysel'e tutucu tavrını pekçok kez hissettirmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarında medeni ve eşitlikçi ilişkileri çocukların zihinlerinde pekiştirmek adına yapılan ilkokul etkinliklerine karşı ıkmiş ve kızının rol aldığı piyesi izlemeye bile gelmemiştir. Ayrıca, Aysel'in okumasına da kabullenmemiş ve "*Elde anta kırta kırta mektebe..İyiymiş! İşten kaçan soluğu mektepte alıyor.*"(207) gibi sözlerle kız çocuklarının okumasının onları kötü yollara sevk ettiğini ve aynı zamanda evdeki işlerden kaytarmak amacı taşıdığını pekçok kez ifade etmiştir.

Evde ikinci olarak sözü geçen kişi ise Aysel'in ağabeyi İlhan'dır. Kitapta İlhan'ın çocukluk zamanları geçmese de gençlik dönemi geniş yer almıştır. İlhan özellikle gençlik yıllarında beyni yıkanarak içi boş bir "vatan ülküsü" yerleştirilen ve içi nefretle doldurulmuş bir gençtir. Aysel'in " lk n z neydi ki abi?" sorusu üzerine şaşıp kalan ve "*Sahi, neydi*

 lk leri?” diye düşündükten sonra ancak *“Vatan Turan’dır, vatan Turan’dır, vatan Turan!..”* (218) diye mırıldanabilecek kadar bir  lk  bilgisi olan İlhan da Aysel’i sürekli aŐaĐılamıŐ ve okumasına karŐı çıkmıştır. Aysel içinse İlhan’ın bu davranıŐları onun için itici bir g   olmuŐ ve kendini okumaya daha çok adamıŐtır. İlhan, “AĞabeylik vazifesini” yerine getirerek peŐine gözetmen olarak iki adam da takmıŐtır hatta. AĞabeyinden gelen tüm bu kısıtlamalar onun karŐı cinsle olan iletiŐimini engellemiŐtir. Bu da onun “kadınlığını” keŐfedememesine yol açmıştır. Bu farkındalıktan uzaklık kiŐiliĐinde yaralar açacak ve ileride akademik kişiliğinin yanında kadınlığının göze çarpmasını bir hakaret olarak görmesine yol açacaktır.

Aysel’in annesi Fitnat Hanım’ın ise evde pek bir iŐlevi olduğu söylenemez. Kocasının sözünden çıkmayan ve onun iŐlerine karıŐmayan silik bir kadın figürü olan Fitnat Hanım, Aysel’in kafasında okumamıŐ ve etkinliği olmayan pasif bir annedir. Liseye gittiği yıllarda Aysel’den pekçok kez okumayı artık bırakmasını, “dizini kırıp” evde oturması ve ev iŐlerine katkıda bulunmasını beklemiŐtir.

Bunların yanısıra, o zamanki Türk toplumunun geleneksel yapısı itibariyle erkek çocuklara daha çok değer verilmesi ve kız çocuklarının evde yalnızca iş gören ve zamanı gelince de uygun biriyle evlenmesi gereken bir “obje” olarak görülmesi de Aysel’in kiŐiliĐinde pekçok boŐluk ve olumsuzluk yaratmıŐtır. İlhan’ın evi terkettiği gece annesinin Aysel’e söylediği sözler de bu yaklaŐımın en belirgin örneğidir :

“(..)Bütün gece bekledi durdu. Ne de olsa tek oğlumuz. Tek umudumuz...”

“Aysel, içinde onarılmaz bir kırıklık duyuyor. Yeniden evin kıyıda köŐede unutulmuŐ eŐyası olduğunu seziyor. İlk gerçek öfkeyi tanıyor. DıŐa vurulamayan, o, insanı i ten içe kırbaçlayan, insana kendini aŐtıran ve durmadan kendini zora koŐtıran... Eline geçen bu ilk fırsatı ne olursa olsun iyi değerlendirmeli. Kendisinin de bir “kiŐi” olduğu akıllara yer etmeli. Yer etmeli. Hiç  ıkmamasıya...” (215)

Bu olay, İlhan’ın Aysel’den üstün tutulduğunun, Aysel’e kız çocuğu olduğu için hiçbir umut bağlamadıklarının ilk sözlü dıŐa vurumu olduğu için Aysel’in bilinçaltında ve kiŐiliĐinde büyük yankılar uyandırmıştır. Ailesine “gerçekten” iÇe yaradığını, onunla da gurur duyabileceklerini hissettirmek için çok çalıŐacaktır ve bu sayede kendini de bir “kiŐi” yerine koyduracaktır. Ailesinin Aysel’de yarattığı bu aŐaĐılanmıŐlık hissi ileride kendini okuma ve

kendini ispatlayabilme hırsı olarak ortaya çıkacaktır ve bu da ömründe “yaşanamamış” yıllara mal olacaktır. Aysel’in kişiliğinin yeni yeni oturuğu yıllarda, toplumun beklentileri ve ona yükledikleri anlama, kendi isteklerinin çok farklı olması kimliğıyle kişiliğini birbirinden ayırarak ve bu da “kimlik krizi”ne neden olacaktır.

B. Genç Türkiye’nin Eğitim Politikası ve Yerleştirilmeye alışılanlar

Toplumsal yapının belirli bir s reklielik arz etmemesi, devamlı beklenmedik gelişmelerle sarsılması ve belirli değerlerin yerleştirilememesinin yanı sıra varolan değerlerin de yeterince korunamaması ve yeni oluşturulan değerlerin bir önceki sistemle  rtuşmemesi değerler sisteminin zayıflamasına yol açar. Böyle toplumlarda, birey değerler çatışmasını kendi kimliğinde de hisseder ve bu da kimlik krizini dolayısıyla da kendini sorgulama ihtiyacını tetikler. Bu toplumsal yapı,  lmeye Yatmak’ta da açıkça görülmektedir. Geleneklerin ve dinsel değerlerin ön planda olduğu teokratik Osmanlı Devleti’nin yıkılışının ardından kurulan, laiklik ve modernliğı temel alan Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulması elbette ki toplumda eski ve yerleştirilmeye çalışılan değerlerin atışması görülmektedir. Bu sancılı dönemde özellikle kadınlara yüklenen görevlerin farklılaşması kadınlarda kimlik çatışmalarına yol açmıştır. Yeni rejimde kendilerinden beklenen uygar ve modern , davranışlarla daha önceden getirdikleri gelenceksel ve tutucu, ataerkil yapı çelişmektedir. Bu geçiş döneminde ilkokula giden Aysel’in de yakından tanık olduğu bu süreç kimlik çatışmasını tetiklemiştir. Geleneksel yapının hakim olduğu ev ortamıyla, kız erkek eşitliğinin ve uygarlığın egemen olduğu- ya da en azından çalışıldığı- okul ortamı arasında kalan Aysel, bu iki farklı değeri de harmanlamamış, ayrı ayrı kimliğinde bulundurmuştur. Bu iki farklı kimliğı, zaman zaman birbirlerinin önüne geçip onun davranışlarını biimlendirmesinde etkili olmuştur. Örneğin kadınlara da en az erkekler kadar okum hakkının olduğunu savunurken yeni değer  n plandayken, kadınlığını hep arka plana alma tutumunda geleneksel yapısı etkilidir.

Bunların yanısıra Dündar  ğretmen de Aysel’in hayatına yön veren etmenlerden biridir. Atatürk ve diğer Türk büyüklerinden çok etkilenen Dündar  ğretmen vatanına ve cumhuriyet rejimine sıkı sıkıya bağlıdır. Yeni nesli uygarlaştırma ve modernleştirme adına kendisine çok iş düştüğünün farkında olan Dündar  ğretmen, öğrencilere sürekli vatanlarının onlara emanet olduğu ve bu nedenle çok çalışmaları gerektiğini dayatmaktadır. “ lkemizin aydınlar ordusuna ilk erlerimizi kattığımız bu sevindirici günü kutlamak için elimizden geleni

yaptık.”(12) deyişiyile de bu amacını vurgulamıştır. İlkokul hayatı boyunca sürekli cumhuriyete, Atatürk’e,vatanlarına borçlu olduğu ve çok çalışarak onu kalkındırmaları gerektiği gerçeği Aysel’e sürekli tekrar edilirken bu görevler onun bilinçaltına kadar inmiştir. İlkokulda rol aldığı piyesteki okumuş Türk iş kadını rolü ise resmen üzerine yapmıştır. Tüm hayatı boyunca vatanına borçlu olduğunu, vatanını kurtaracak sayılı kişilerden olduğunu hissetmiştir. Bu kadar büyük bir sorumluluğu üzerine alan ve kendi sınırlarını aşmaya çalışan Aysel ise kendi benliğini geri plana atmış ve sürekli vatanına hizmet etmiş, çalışmıştır. Bu yoğun görev hissi kendini ihmal etmesine yol açmıştır. Bu yüzden de Aysel akademik anlamda çok başarılı; fakat kendi için hiçbir şey yapmamış, kendini tanımayan ve duygusal boyutunu hep ihmal eden bir aydın olup çıkmıştır. “ ‘Yeni bir kuşak doğuyor!’ Bizim çocukluğumuz için böyle denirdi. Böyle doğumun ayrı bir sorumluluğu vardır. ‘Ey Türk gençliği! Birinci vazifen...’ İlk görev. Nedir bir ilk görev? Size verilen, sizin de gücünüzü ölçmeden yüklediğiniz bir sorumluluk.”(21) derken de Aysel aslında cumhuriyetin kendilerine yüklenen onca sorumluluğuna isyan etmiştir.

3. Geç Fark Edilen Kadınlık

Aysel’in ölmeye yatmasındaki en önemli sebeplerden biriye kadın tarafını ancak ömrünün yarısına geldiğinde fark etmesidir. Kendini toplumun ve kendi koyduğu kuralların gölgesinde yaşamaya mahkum eden Aysel, hiç bir zaman kendi olamamıştır. Cinsellik, Aysel için hep vatan vazifesinin, toplumsal ve tarihsel sorgulamının gerisine itildiği ve yok sayıldığı için Engin’le yattıktan sonra ölmeye yatması pek de şaşırtıcı değildir. Yıllardır bastırılan dürtülerin ortaya çıkmasıyla Aysel’in içinde biriken sorunsalı ölmeye yatmak olarak açığa çıkar. Yıllardır uğraştığı şeylerin, sorgulamadan yaptığı görevlerin gölgesinde kalan cinselliğin farkındalığı ölmeye yattığında doruk noktalara ulaşır.

Çocukluğunda bile kadın tarafıyla ön plana çıkmayı aşağılanmak olarak kabul eden Aysel için övünülecek tek şey okumak ve ileride vatanına en iyi şekilde hizmet edebilmek yani kendilerine küçük yaşta verilen bu ağır vatani kurtarma görevini icra edebilmektir. “Benim açık fikirli bir meslek kadını olabileceğime nedense inanmak istemiyor. Bu gün yine karşıma çıkıp beni küçültmek istedi. ‘Yakında kocaya verirler seni Aysel. Bir sevgilin bile olmadan çoluk çocuğa karışır gidersin.’ demesin mi?...”(254) deyişinden de Aysel’in daha küçük

yaşta cinsel kimliğini, okumuş kimliğinin ardında saklanmaya karar vermiş olduğunu anlayabiliriz.

Yıllar geçtikten sonra bile durum farklı değildir. Aysel ocukluk arkadaşı Aydın'a doçentliğini m jdelerken bile Aydın'ın ondan kadınlığıyla ilgili isteklerine karşılık vermesini beklemesi sonrasında da Aysel okumuşluğunu bir türlü kabul ettiremediği için d ş kırıklığına uğramıştır. *“Oysa ben ona doçent olduğumu m jdeliyordum. Bunu  nemseyeceğini düşünüyordum. Asıl bunu  nemsemesini istiyordum.”*(305) derken de bu ülküsünü bir türlü kanıtlayamamanın, kabul ettirememenin sancısı içindedir.

“Bütün o pedik rler, manik rler, geceleri yüzümü iyi bir kremle silişim, sabahları yüzüme hafif bir nemlendirici s r ş m, kollarımın altına orama burama talk pudra serpişim, o sabaha değin sanki hep kadınlığımdan kopuk; sağlık, rahatlık için yapılmış birer görevdi. Acaba hiç kendim olmuş muydum? Hiç kendimiz olduk mu? Görevlerin birlikte götürülmediği bir yerim oldu mu hiç? Engin'le doldurduğum son 10 saat görevsiz miydi acaba? Hayır. Bunu d ş nmeyeceğim. Tatileyim...”(183) derken yaşadığı bu sorunsalın farkına vardığını; fakat her zaman yaptığı gibi bu sorunsalla hesaplaşmayı yine ertelediğini görüyoruz. Ayrıca  lmeye yatmayı da tatille eř değer tutmasından da aslında ölmenin sorumluluklarını, görevlerini düşünmemek olduğunu çıkarabiliriz.

“Neden bu derece yalnız koymuşuz erkeklerimizi? Niye inandıramamışız kendimize? Atamızın ruhu hep üstümüzde kol gezip dururken, “Kadını  zg r olmayan ülkenin erkeği de  zg r değildir.” deyip dururken ve O'na layık olmak için kaç milyon Türk kadına sırtımızı çevirip başımızın çaresine bakmak üzere k c c k g vdelerimizi nerelere, ne törelere siper etmişken, niye? ‘G vdesiyle birlik beyniyle de doymak’ isteyenlere yetmek için kaç kişiyiz?”(322) Aysel, aydın ve okumuş tarafıyla ön plana çıkmak isterken, yalnızca kadınlığının görülmesi, onda ters bir etki yaratmış ve cinselliğini hakaret olarak, biliminsanı tarafını yok saymak olarak görmesine yol açmıştır. Başta ailesinden gördüğü inançsızlığı sonra da erkeklerden görmesi onu incitmiş ve daha da hırslanıp kadınlığını inkar etmesine sebep olmuştur.

A- Aysel'in erkekleri

Aysel'in cinsellik kavramını anlayabilmek için, romanda zihinsel olarak karşılaştırdığı erkeklerin de tavırlarını, düşünüşlerini göz önünde bulundurmak gerekir. Öncelikle Aydın,

Aysel'i hep Avrupalı bir kadın olamamakla ve Türk erkeğini yalnız bırakmakla suçlamıştır. Bu noktada Aydın, kendilerine emanet edilen vatanda, kadınlara tek düşen görevin Avrupalı olmak ve erkekten saklanmamak olduğunu düşünmüştür. Kadınlığın sadece dış görünüşte ve izlenimde, y zeyssel olduğu hissini uyandırmıştır Aysel'de. Bu nedendir ki, Aysel Aydın'a hayatı boyunca sürekli aydınlığını, okumuşluğunu ispatlama gereği duyar. Aydın'ın Aysel'de uyandırdığı en büyük imge Avrupalı oluştur.

“Orada ilk “Avrupalı kız” oluşumu. Aydın'la oturup bir bardak bira iişimi yani. Daha da “Avrupaileşip” az sonra karlı bir bankın üzerinde kim  ş ye  ş ye elimi tutmasına izin verişimi. Ne üstüne oturduğum ıslaklığı ne yanındaki genci, fakat uygar oluşumu sevişimi...”(260)

Parisli arkadaşı Alain tam da Aysel'in “olması gereken erkek” anlayışını temsil eder. Tiyatro izlerlerken Aysel'in elini dostça ve beklentisiz, Aysel'e kadınlığını hatırlatmayacak şekilde tutuşu Aysel'i çok etkilemiştir. *“Alain sıkı sıkıya elini tuttu. Ama aklı Aysel'de değil.”(344)* Bu kendi erkekliğini ve Aysel'in kadınlığını unutmuş tutuş Aysel'i , Avrupalı bir gençle Bir Türk genci olan Aydın'ı karşılaştırmaya itmiştir. *“Yine de, yine de ne eksikti o akşam?  ld r c  bir şey eksikti. Tamamlanamayacak bir şey. Bir türlü b t nlenemeyecek... O şeye özlenen anlamlar yüklenemeyecek...Yer yerinden oynasa Aydın yanındakinin, sadece bir kadın olduğunu unutmayacak. Yanındakinin insanlar içinde bir insan olduğunu düşünemeyecek...”(345)* Türk erkeğinin sorunu bellidir. Onun gibi okumuş bir kadına “yalnızca kadın” gözüyle bakılması. Aysel bu sancısının ilacını onun gibi görev bilinci yüksek ve kadınlığı pek de önemsemeyen  mer'de bulacaktır.

Ömer, *“iki göz kırpımı arasında bazen ne kadar da biraz Ali'yi, biraz Aydın'ı, biraz da Alain'i, hatta azıcık, o zamanlar evlerine gidip gelen, kendine Nazım'ın şiirlerini veren uzak akraba çocuklarını andırıyordu. Ama bu çok kısa süreli andırımlar dışında ne kadar da tek başına kendisi... Aysel,  mer'in serinkanlı, fakat bilimsel doğru adına teoride mutlak bir yere ulaşan kuşkuculuğundan etkilendi.” (351)* Ömer Aysel'in düşünce ve görev tarafını temsil eden erkektir. Aysel'in  stbenliğidir, aydınlığını ve okumuşluğunu kanıtladığı kabul ettirdiği kişidir. Aysel gibi o da kendine vatani kurtarmayı görev bilmiştir. Bu nedenle de  mer, Aysel'in ölmeye yatma nedenlerinin hepsini içinde barındırır.

Öğrencisi Engin ise, Aysel'in hayatındaki diğer tüm erkeklerden ayrılır. *“Engin'in yüzüdür diye gözümün önüne geleni sanki bildiğim bütün yüzlerin bir karışımı. Engin sanki bildiğim ve yaşadığım her şey. Bir sabaha doğru nerdeyse bütün başkenti yürüyüp de mezar taşlarının orada gördüğüm bir mezar taşı, mezar taşının üstündeki “Timur Yurdaer : 1943-1968” yazısı da Engin sanki. Sanki bir gece Çankaya tepesinden aşağı, geleceğe doğru güleç güleç bakarak inerken ikimiz...”*.(316) Engin Aysel'e birlikte olma imaları gönderirken biraz Aydın, fakirliği ve hayattaki pişmişliğiyle biraz Ali, sorgulamalarıyla ve okuma şevkiyle biraz Ömer'dir. Özgürlüğüyle, ambalajsızlığıyla, yaşamışlığıyla biraz da Aysel'in özlediği yanıdır. Aysel, Engin'de hayatında yaşadığı ve yaşamak istediği tüm renkleri görür. Sadece bedeniyle değil ruhuyla da doymak ister. Bu yüzden Engin, Aysel için bir farkındalık, bir başkaldırıdır. Kadınlığını fark ettirendir. Ölmeye yatmasının sebebidir.

Bunların yanısıra, Aysel'in kendisi gibi cumhuriyet kuşağından olan Ali ya da Aydın ile değil de Engin'le beraber olması, kendisinden sonra gelen 60'ların özgürlükçü kuşağından birini tercih etmesi söz konusudur. Bunun nedeninin, doçent kimliğine ve cumhuriyet sorumlulukları ile yaşamına yön veren bir aydın olmasına rağmen Engin'le birlikte olan Aysel'in bu davranışı bir cumhuriyet kuşağı aydınının 60'lı yıllarda başatmak zorunda bırakıldığı aşağılık duygusundan da kurtulmak için bir seçenek olduğu söylenebilir.

*“Bu coşkunluk başıma vurdu. Neredeyse, hemen o gece devrimin gerçekleşebileceğine ben bile inandım. Yine de kendimi seyredecek aralıklar buluyordum. Coşkunluğumun nedeni apaçık : Aydın oluşum gibi- neden küçümsemeli- kadın oluşumun da giderek gölgede kalmaya zorunlu bulunduğu bir dönemde , kendimi yine önde, dipdiri ayakta görüverdim. “Bu, belki son fırsattı. Dört elle sarıldım.” İlerciliğimi diriltten bir sırınga yemiş gibi taptazeydim işte. (...)Yeniden diri, dolu bir kızdım işte. Bütüm aklım, bilgim, saçlarım, dudaklarım, göğsüm, belim, dünyaya bakışım, gülüşüm, söyleyişim bütün halinde ortaya dökülüyordu. Bir arada hem saygıdeğer hem saygıdeğmez; hem kusurlu hem kusursuz; hem giyinik hem çıplak. **Hem kadın hem insan.**” Ömrünün yarısını katetmiş bir aydın olarak cinsel tarafını, kadınlığını geç keşfetmesi ve hatta bunu da genç bir öğrencisinin sağlaması Aysel'in cinsel kimliğini gençliğinde tam anlamıyla oturtamadığına işarettir. Engin'in ona kadınlığını anımsatması da, Engin'in- yani genç öğrencisinin- evli olan hocasıyla, bir aydınla ilişki kurarak toplumun kurallarını aşmasıdır, yani görevsizliktir. Aysel'in hayatı boyunca yaptığı belki de tek görevsizlik bu olmuştur. Bu yüzden Engin ona görevlerinin örtbas ettiği kadınlığını cinselliğini anlatmıştır. Bunun yanısıra, sözlerinde pekçok zıt ifadeyi kullandıktan sonra*

“hem kadın hem insan”ı da bu ifadelerle söylemesi bilinçaltında kadınlıkla insanlığın zıt şeyler olduğunu düşündüğünü gösterir. Aysel belki de “insan” olabilmek için “kadın” olmayı istememiştir.

4. Birikenler ve Ölmeye Yatmak

Kimlik duygusu oturmuş bir bireyin ben kimim, neyim soruları karşısında duraksamadan verebileceği yanıtlar vardır. Böyle bireylerde süreklilik ve aynılık hakimdir. Bununla birlikte, aynılık ve süreklilik duygularını barındıramayan, kendini belirli bir topluma ait hissedemeyen ya da kendisinden beklenen rolleri yerine getiremeyen bireylerde “kimlik krizi” ortaya çıkar. Aysel’in kimlik krizinin temelinde, çocukluğundan beri kendine ağır gelen görev ve sorumluluklar taşıması, ailesinden ve eğitim sürecinden öğrendiklerinin örtüşmemesi, toplumun kendine dayattıkları dışında hiçbir şey yapmamış olması, bu yaşına kadar kendini kanıtlayamamışlık hissi ve daha da önemlisi ömrünün yarısını kattettiği halde yeni yeni fark ettiği “yanılmışlık” ve gecikmiş bir “Ben kimim?” sorgusudur. Bu bağlamda Aysel’i ölmeye yatıran bunalımın nedeni sürekli ertelemiş olduğu iç sorgudur.

A-“Hayatı bir görev gibi yaşamak”

Aysel daha önce de bahsedildiği gibi cumhuriyetin ilk kuşağına mensup olmasından ötürü yüksek derecede sorumluluk ve görev bilincine sahiptir. Yeni kurulmuş ve her şeye yeniden başlayan bir rejimin pekçok umut bağladığı kuşaktan olması Aysel’i hayatı bir görev gibi yaşamaya yönlendirmiştir. Yıllardır bilinç altına kazınan gerçekleşmesi zor idealler ve görevler Aysel’i yıpratmış, çocukluğunu yaşamasına engel olmuştur. Engin’in “*Benim gibi siz de çocukluğunuzu yaşayamamışsınız galiba hocam?*” sorusu üzerine Aysel’in beyinde yankılanan farkındalık, dalgalar halinde de çevreye yayılır : “*Bir cümle. Bu cümle gepgeniş yayılıyor. İsmet İnönü’nün evinin karşısındaki çamların beyazlığını örtüyor. Her yeri kaplıyor. Her yeri, her şeyi kaplıyor...*” (325) Çocukluğunu yaşamasına izin vermeyen “vatana hizmet etme” yükü, Aysel’in bilinçaltında öyle bir yer etmiştir ki uykularında, rüyalarında bile sorumluluk düşleri görmektedir. “*(...) Uykularım uyanıklıkla karışık. Sanki bir gözümle uyuyor, öteki gözümle uyanık yatıyordum. Bir kulağım sağır, öteki kulağım gecelerin bütün seslerine açık. En hassas alıcı gibi açık hem de. Düşünüyorum da uykularımın uyanık oluşu yeni değil. Hayır. Kendimi bildim bileli bir nöbetçi gibi uyuyorum.*”

Sanki uyuyakalmam ayıpmış gibi. Bir görevi kötü yapıyorumuşum, kaytarıyormuşum gibi... Doğru ya, yeni değil bu bende.(...)”(315) Aysel’in yüksek görev bilinci ve vatani sadece kendine verilmiş bir emanet gibi tek başına koruyuşu onu yıpratmıştır. “Artık her Şey bizim bizlerin(Ömer ile) yorulmazlığına kalmıştı...”(315) Tüm vatanın yükünü üzerine alan Aysel tüm bu “kurtarma” uğraşı içinde kendi yaşamını gölgelemiş ve “kurtarılmaya” muhtaç kalmıştır.

Aysel bu topluma hizmet karmaşası içinde, kendini ve hayatı da tanıyamamıştır. Yıllardır ertelediği öz sorgulama Engin’le tanıştıktan sonra patlak vermiş ve ancak Engin sayesinde kendini biraz olsun tanıyabilmiş ve boşluklarını irdelemiştir. “*Hangi büyük Engin? Daha kendimi senin yardımınla tanıyorum. Kişi kendini bilmeden neyi bilebilir ki?*”(363) Aysel, toplumun ona yüklediği “aydın” anlamları altında bilmeden ezilirken aynı zamanda hayatı boyunca yaptığı tek Şey toplum tarafından üzerine yapıştırılan etikete göre yaşamak olmuştur. Gerçek anlamda hiçbir zaman  zg r olamamış her zaman görevlerin ve yapılması gerekenlerin boyunduruğu altında yaşamıştır. Modernleşen dünyada modern kölelik yaşamıştır. “*Söyle bana Engin : Őimdi hayran hayran ve güvenle yüzüne baktığın kadın  zg r m ?  zg rleşti mi hiç değilse o? Söyle Engin. Kurtardı mı bir Őeyleri? Bu mümkün m ? Tek başına kurtulmak ve kurtarmak mümkün m ?*” (358) Kendini tanıyamamanın, kendi olamamanın bunalımıdır onun yaşadığı, köleliğine başkaldırıcıdır.

“Hayvanın sokmasından ağladığımı, bu can acısından haykıdığımı sanıyorlar. Yanılmış olmanın acısını anlamıyorlar. Umulmadık bir anda yanılmış olmanın acısını. Bundaki dayanılmazlığı...”(353) diye anlatıyor Aysel arıyı  i ek sanışını. Kendini k  kken ağlamaya götüren bu umulmadık yanılığı, Aysel’i ölmeye yatmaya götürüyor bu sefer. Yaşadığını sanıp yaşamamış olmanın, olduğunu düşündüğü insan olamamanın yanılığısı ve d ş kırıklığı. İnsanlardaki yapaylığı, tek d zeliği, düzeni eleştirirken kendisinin de bu bütünün parçası oluşu, Aysel’in canını yakmaktadır. “ mm  Ninem kadar cömert değilmişim demek. Onun gibi cömert olsaydım bir son gecede, bir son temrin yüzünden gözlerim ışığını böyle yitirmezdi. Yapaydım anlaşılan. Bütün yapaylıkları alt ettiğimi sandığım bir zaman, en yapaylaştığım zamanmış işte.  abuk  lmek istiyorsam bu düşünceye iyi sarılmalıyım”(107) Kendi kendini kandırmasından ve güvenip tutunduğu Şeylerin boşa çıkmasından doğan bunalımı, Aysel’i  l me daha da çok yaklaştırmaktadır;  nk  sahteliğinin ve yaşamamışlığının en büyük kanıtıdır.

B- İşlevsizlik

Aysel'i ölmeye bu kadar yaklaştıran sebeplerden biri de ömrünü adadığı aydınlığının, okumuşluğunun ne cumhuriyeti yüceltmeye ne de kendine somut bir sonuç vermiş olmasıdır. Hem hayatındaki ülkülerini gerçekleştirememiş olmak hem de kendi hayatından almak, Aysel'in kendini işlevsiz ve gereksiz hissetmesine sebep olmuştur. Varoluşunun kendi dahil kimseye fayda sağlamadığı düşüncesi Aysel'i bunalıma sürüklemiştir.  retken olması beklenen bir aydın olarak, vatan  lk s nde gözle görülür bir sonuca ulaşamamıştır. “(...)Otuz yılda hiçbir yere gelinememişse, bir başkaldırı mutlak olmalı. Bu hiçlik de yaşanmalı. (...)  lk c l k şıngası ile Oscar Wilde bilgiçliği arasında asılı durulamaz.(...)”(104) İçe yaramışlığını ancak Engin ona hayatını zengileştirdiğini söylediğinde anlamıştır. Engin'in bu sözünden sonra hayatında neleri değiştirdiğini, ne içe yaradığını sorgulamıştır. Sorgu sonucunda elde ettiği tek gerçeğin “tepeleme dolu k l tablaları”olduğunu fark edince de “kendini bulduğu yerde, gereksizliğini de bulmuştur ”.

C- “ lmek de bir iştir işler içinde”

Aysel, aklında belirli bir nedeni olmasızın ölmek üzere geldiği otel odasında, bu dürtünün aslında pekçok kaynağının olduğunu ve sorunsalın çocukluğundan başladığını fark etmiştir. Aslında bu tam bir farkındalık değildir. Aysel, sorunlarının başından beri farkındadır; fakat bir türlü kabul etmek istemez ve erteler. En sonunda, içinde birikenlerin bir sonucu olarak geldiği otel odasında i sorgulama yapar. Aysel'in ölmek için hiçbir işlem yapmadan ölmeyi beklemesi aslında gerçekten bir ölümü bekleyiş değildir. Burada “ lmeye yatmak”, Aysel için hayati önem taşıyan sorumluluklardan, görevlerden sıyrılmak, daha fazla düşünmemektir. Oysa Aysel tam tersini yapar ve kendini sorgulama sürecine iner. Otel odasında geçirdiği bir saat 27 dakika içinde çocukluğundan itibaren olan tarihsel ve toplumsal gerçeklikleri ve kendini sorgular. Bu sorgulama onun için oldukça zorlu bir süreç olmuştur. Bu kısa sayılabilecek bir zaman diliminde bile zaman kavramını kaybedip 2-3 gün geçtiğini zannetmesi bu süreci sıkıntılı geçirdiğinin en bariz kanıtıdır.

Aysel ayrıntılara takılmaktan bir türlü ölme sürecini gerçekleştiremez. Yoğun bilinçaltı bir başkaldırı dönemindedir ve düşüncelerinden kurtulmasına izin vermemektedir. “Ben kimim?” sorgusu, varoluş sansıci zihnini meşgul etmektedir. Aydın kimliğine bağlı olarak kendini toplumu, öğrencilerine sorumlu hisseden Aysel, bitiremediği işlerden dolayı da

vicdanını rahatlatamamaktadır. Yıllardır yüceltmeye çalıştığı Cumhuriyetini emanet edeceği insanları da sorgulamaktadır. Bu nedenle ölmeye bir türlü razı olamaz.

Diğer yandan Aysel varoluş sancıları içindedir. *“Ne oyum, ne bu. Neredeyse insan üstü bir çabayla yeniden koyu yeşil perdeli, alçak yuvarlak masalı, kareleri renk renk bir battnaiyenin üstünde karman orman durduğu bir yatağı olan, yatağın baş ucunda da bir telefonuyla tahta oturaklı bir gece lambası bulunan yarı aydınlık bir odanın malı oluyorum.”*(311) derken Aysel kendini bir eşyadan farklı bulmadığını ortaya koyar. Kişi olmaya geç kalmışlığının farkındadır. Ruhumda doyuma ulaşamayan pekçok eksik de vardır. *“Kişi olmak üstüne o düşüncemi  mer’e açtığımda, ‘Bunu söylemek için henüz çok erken.’ demişti. Her Şey için hep erken... Sonuç : Geç kalmak.”*(184)Aysel geç kalmışlığının farkına varmıştır ve bunun altında yatan nedenleri sorgular. Sorgularken, kendinin de bilmediği sorunsallarını fark eder. Bunlardan biri yok olma sorunsalıdır. Dünyada hiç var olmamış gibi yaşama korkusu, Aysel’in benliğini iyice sarmalar. İşlevsizlik bölümünde de belirtildiği gibi elle tutulur bir katkısını bulamadığı dünyada yok sayılmaktan korkmaktadır. Bu durum karşısında savunma mekanizması geliştirir. Yok olmadığını kanıtlamaya çabalar. Hayatta en çok kendine güvendiği yanı olan akademisyenliğine, aydınlığına sığınır. Pedik rc s  Gönül’e bile gereksiz yere okumuşluğunu ve meşguliyetini hatırlatması bu sebeptendir. Aysel sözü her yerde hep aydınlığına getirmesini diğer pek çok Şeyi gibi ilk olarak Engin’le beraberken fark eder. Engin bir nevi i sorgulamadır Aysel için.

5. Sonuç : Yeniden Doğuş

Ölmeye Yatmak'ta, cumhuriyetin ilk kuşak aydın bunalımı, Aysel üzerinden işlenmiştir. Değişen rejimin ilk kuşağı olması nedeniyle hem geleneksellikle modernlik arasında sıkışmış hem de yeni rejimi ve ülkesini yüceltmeyi üstlenmiş bir neslin çocuğu olması Aysel'de karakter atışması yaratmış ve ona daha ocuk yaştan ağır sorumluluklar yüklemiştir. Bu sorumluluk bağlamında, tek gayesi çalışmak ve ülkesini kalkındırmak olan Aysel çocukluğunu yaşayamamış ve kendini ihmal etmeyi öğrenmiştir. Ayrıca Aysel'in cinsel kimliğini yadsıması ve onu da yalnızca bir sorumluluk bilinciyle yerine getirmesi de kişiliğinde derin yaralar açmıştır. Bir yetişkin olduğundaysa toplumun ona yüklediği anlam ve yükümlülükleri karşılayamadığı düşüncesi ve boşuna yaşamışlık, aldatılmışlık hissi geçmiş yaralarıyla da birleşince Aysel'i " lmeye yatmaya" kadar sürükler. Bu sürüklenişi hızlandıran unsur ise Engin'le karşılaşmadır. Engin, Aysel'e boşluklarını anlamasında yardımcı olur. Bu süreçte Aysel kendini ve geçmişi toplumsal ve tarihi bağlamda irdeleme fırsatı bulur. Sorgulama sırasında daha önce ertelediği ya da kendinin bile fark edemediği sorunsallarıyla mücadele eder. En sonundaysa artık sorunlarını görmezden gelmekten, çözümünü ertelemekten vazgeçer. Hepsini kabullenir ve benimser, hayatı ve kendini daha iyi tanımaya başlar. *"Sözcüklerin en bayağısını, Aydın'ın deyimiyile, 'en banalini' kendime mal etmekten kaınmıyorsam nasıl öleceğim?(...)"*(326) demesi de kendini en kötü yanıyla bile kabul etmiş olduğunun bir göstergesidir.

Aysel romanın sonunda ölmeye yatmaktan vazgeçmiştir. İçindeki sorunlarla y zleştikten sonra yeniden doğmuş olarak rujunu da sürer. Artık özgürdür, ambalajlarından kurtulmuştur : *"Bir süre daha boğuşup ocuğumu b y tmek istiyorum. ocuk ister saat onarıcısı Rıza'nın oğlundan olsun ister  mer'den... Yeterince saygıdeğer değilsem değilim. Her Őeyde haklı ve doğru olmak için her Őeyin halkı ve doğru olması gerek. Belki de ocuk yoktur. Belki de kendimim yeniden b y tmek istediğim; saksını atlatmış."*(364)

KAYNAKÇA :

Kitaplar :

- Ağaoğlu, Adalet. (2006). **Ölmeye Yatmak**. İstanbul : Türkiye İş Bankası Yayınları
- Naci, Fethi . (1999). **100 Yılın 100 Türk Romanı**. İstanbul : Adam Yayınları
- Kabacalı, Alpay. (1914). “An”ların Uzun Soluklu Yazarı : **Adalet Ağaoğlu**. İstanbul : TÜYAP

Makale :

- Apaydın, Mustafa. (2006). **Adalet Ağaoğlu’nun Dar Zamanlar Üçlemesinde Zaman Kurgusu Üzerine Bazı Değerlendirmeler**. **Enstitü Dergisi** . Cilt : 15 . Sayı: 2.

Tez :

- Akkıyal, Berna. (2005). **Adalet Ağaoğlu’nun Dar Zamanlar Üçlemesinde Kimlik Sorunsalı**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bilkent Üniversitesi Edebiyat Bölümü.

Elektronik Kaynaklar :

- Ağca, Ümran. “Aysel’in Trajedisi ya da Ölmeye Yatmak Romanındaki Aydın Kadının Bunalımı” 01/12/2003.(3 Aralık 2008) <http://goliath.ecnext.com/coms2/summary_0199-3736870_ITM>.
- “Adalet Ağaoğlu Öykücülüğü.” Türkçeciler Forum. 21 01 2008. (2 Aralık 2008) <http://www.turkceciler.com/forum/forum_posts.aps?TID=1063>